

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-12/2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.
Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.
Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,
т.ф.д., проф.

Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.

Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.

Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.

Бабаджанов Хушнуд, ф.ф.н., проф.

Бобожонова Сайёра Хушнудовна, б.ф.н., доц.

Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.

Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.

Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.

Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.

Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.

Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.

Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.

Жуманиёзов Зоҳид Отабаевич, ф.ф.н., доц.

Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.

Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.

Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc

Курбанбаев Илҳом Жуманазарович, б.ф.д., проф.

Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.

Кутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.

Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.

Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.

Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.

Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.

Мирзаева Гулнора Саидарифовна, б.ф.д.

Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.

Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.

Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.

Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,

проф.

Рахимова Гўзал Юлдашовна, ф.ф.ф.д., доц.

Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.

Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.

Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.

Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.

Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.

Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.

Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.

Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.

Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,

б.ф.д., академик

Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.

Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.

Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.

Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.

Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.

Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., проф.

Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.

Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.

Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Худайбергана Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.

Худойбергана Ойбек Икромович, PhD, к.и.х.

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№12/2 (109), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 306 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Alikulov A.T. O‘zbekistonda individual investorlarning faoliyatining nazariy va tashkiliy jihatlari	6
Allayarova M.Q., Joniqulov B.R. Sirdaryo viloyati iqtisodiyotini “ilg‘or innovatsiyalar hududi”ga aylantirish yo‘llari	9
Asqarova N.I. Mintaqalarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish faoliyatini tarkibiy baholash	12
Axmedova N.A. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida kichik biznes subyektlari investitsiyalarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	15
Azimova H.E. Iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning ahamiyati	18
Bakaeva M.A. Budget va soliq siyosati orqali milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag‘batlantirishni takomillashtirish	21
Chulliyev S.R. O‘zbekistonda venchur kapitali shakllanishi va uning institutsional asoslari	26
Erejepova B.A. Maishiy xizmatlar sifati va uni aniqlash mezonlari	29
Ergashev A.A. Iqtisodiyotda turizm sohasini innovatsion rivojlantirish yo‘llari	32
Eshonkulov A.K. Adapting global cash flow standards to uzbekistan conditions: challenges and prospects	34
Isaqova Z.M. Loyiha boshqaruvi standartlarining davlat xizmati samaradorligini oshirishdagi o‘rni va ahamiyati	37
Iskandarov A. The role of insurance mechanisms in reducing agricultural risks	40
Jumayev R.Ch. Suv xo‘jaligi kompleksini boshqarishni tashkil qilish va uning sug‘oriladigan yerlardan foydalanish tizimini tartibga solish ta’siri	43
Jumayeva G.J. Qishloq xo‘jaligi korxonalarini xo‘jalik faoliyati tahlilida ekonometrik modellashtirishning ilmiy-nazariy asoslari	47
Khusniddinov N. Enhancing investment attractiveness in the tourism sector through strategic financing	50
Kurbaniyazov Sh.K. Korporativ boshqaruvni joriy etish mexanizmini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish	53
Mamajonova G.O. Korxonalarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni oqilona tashkil etish masalalari	55
Mamajonova S.V., Boboqulov O.Yu. Mamlakatimizda innovatsion klasterlarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari	59
Mambetkarimov S.M. Mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi sharoitida yashirin iqtisodiyot darajasini baholash usullarining xususiyatlari	61
Masharipov X. Mintaqada turizm xizmatlari eksportini asosiy yo‘nalishlari	65
Matyakubov U.R. “Yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishda ekologik marketingni o‘rni	69
Muradullayeva N.D. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish korxonalarini faoliyatini samarali boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari	74
Murtazayev N.R. O‘zbekiston iqtisodiyotida sug‘urta faoliyatining tutgan o‘rni	77
Narmamatov I.B. Zamonaviy to‘lov tizimidagi innovatsiyalar va ularning qiyosiy tavsifi	80
Navruz-zoda L.B. Methodological approaches to assessment of entrepreneurial ability	83
Navruzov D.I. Aksiyadorlik jamiyatida kuzatuv kengashining boshqaruv samaradorligini oshirish yo‘llari	87
Nosirov B. Qishloq xo‘jaligida innovatsion usullarda mahsulot sifati oshirishning samaradorlikka ta’siri	90
Olimjonova G. O‘zbekiston Respublikasida meva-sabzavot mahsulotlari eksporti salohiyatini iqtisodiy-statistik tahlili	94
Olimova N.X. O‘zbekiston korxonalarida import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishga asoslangan sanoat siyosatining amalga oshirilishi	96

Omanov R.F. Boshqaruv va moliyaviy hisobni raqamlashtirish istiqbollari	102
Omanov R. Unlocking prosperity: strategic financial levers for enterprise resilience and stability	106
Oromidinov M. Strategies for strengthening internal auditing in Uzbekistan's commercial banks	110
Quliev N.H. Korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari va undan tijorat banklari faoliyatida foydalanish	112
Rajabova M.A. Iste'molchilarning afzalliklarini tahlil qilishda marketing tadqiqotlari va xizmatlaridan foydalanish samaradorligi	116
Rakhimova S.M. Basing and forecasting the priorities for the introduction of innovative medical services in the region	120
Raxmonova B.S. Yong'oqchilik sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijalari	124
Safarov Sh.I. Organizational-economic foundations and specific aspects of the approach based on 7internal rating in the assessment of credit collateral	126
Saidova F.K., Buranov D. Qishloq xo'jaligi tarmoqlarida bozor infratuzilmasini rivojlantirish yo'llari va xususiyatlari	129
Sattarova D.D. Possibilitites of efectiva use of activities of islamic finance organizations in Uzbekistan	133
Shamsiyeva Yu.O. Tijorat banklarida xizmatlarni raqamlashtirish va taransformatsiya jarayonlarini takomillashtirish yo'llari	138
Shokirova D.O. Davlat qarzi va uning salbiy oqibatlari	141
Sobirova F.I., To'lanov D. Qishloq xo'jaligida mehnat munosabatlarini takomillashtirishning xorijiy tajribalari	144
Sobirova M.H. Meva-sabzavot kooperatsiyalarining tashkil etilishi, hozirgi holati va samaradorlik ko'rsatkichlarining tahlili	148
Sotvoldiyev N.N. Sanoat korxonalarini tijorat banklari tomonidan kreditlash bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi	151
Tadjiyev B.U. Tadbirkor va tadbirkorlik qobiliyatiga zamonaviy qarashlar	156
Xamrayeva S.N. Hududlarning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda xorijiy mamlakatlar tajribasidan foydalanish	162
Yuldosheva Sh.A. Uy-joy kommunal xo'jaliklarida servis xizmatlarini tashkil etishga oid xorij tajribasi	165
Zaylobitdinova H.X. Oliy ta'lim muassasalarining tijorat faoliyatini boshqarishda xorijiy tajribalardan foydalanish imkoniyatlari	168
Амиркулов Ш.О. Ўзбекистонда органик қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг назарий-илмий асослари	173
Артикова Ш.И. Хизмат кўрсатиш соҳасида иқтисодий самарадорликни баҳолашга услубий ёндашув	176
Асатуллаев Х.С. Иқтисодий ўсишга эришишда давлат фискал сиёсатининг ўрни	179
Джалилов Р.Х. Кўшилган қиймат солиғи ҳисобини такомиллаштириш масалалари	186
Жуманова В.А. Дунё мамлакатларида тиббий хизматлар бозорини ривожлантиришнинг илғор тажрибалари ва хусусиятлари	190
Имомов Р.Д. Лимон етиштиришда инновацион технологияларни жорий этиш асосида тармоқни ривожлантириш истиқболлари	198
Исламова Т.Р. Роль образования в экономическом росте и развитии страны	201
Калимуллина Н. Курилиш соҳасида кичик бизнес ва хусусий тadbirkorлик қўллаб-қувватланишини социологик сўровномалар асосида эксперт баҳолаш	203
Кучкоров Г.Ф. Раскрытие экономической эффективности плодoоовощеводства	210
Мансуров М.А. Давлат бюджет назорати тизимини ривожлантириш йўналишлари	213
Маҳмудова Н.Б. Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга таъсир этувчи омиллар самарадорлигини эконометрик баҳолаш	217
Наврұзов Д.И. “Ўзбекнефтгаз” АЖда кузатув кенгашининг ҳолатини баҳолаш ва унга таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш	223

Наврузов Д.И. Ривожланган мамлакатлардаги компанияларда кузатув кенгашининг самарадорлигини аёллар ёрдамида истиқболга эришиш	227
Наврузов Д.И. Ривожланган мамлакатлардаги компанияларда кузатув кенгашининг самарадорлигини аниқлаш мезонлари	231
Наимов Ш. Анализ управления портфелем залогов в коммерческих банках	234
Олланазаров Б.Д. Туристтик хизматлар соҳасида инновацияларни таснифлашнинг услубий жиҳатлари	237
Пулатова С.Ю. Совершенствование механизмов регионального развития культурного туризма	242
Равшанов А.Д. Қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш асосида мамлакат аҳолисининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш йўллари	245
Равшанов А.Д. Қишлоқ хўжалигини “яшил иқтисодиёт” асосида барқарор ривожлантириш йўллари	248
Собиров Дж. Оптимизация финансирования корпоративного сектора узбекистана через рынок облигаций	251
Суюнова К.Б. Кластер инструменти орқали маркетинг бошқаруви ва туризмни ривожлантириш	254
Тоджимаматова М.Э. Исследование процесса антикризисного управления на предприятиях текстильной промышленности	257
Тожибоева Н. Пахта-тўқимачилик кластерлари ходимларини салоҳиятини бошқариш	260
Тожибоева Н. Корхоналарда ходимлар салоҳиятини бошқаришда ривожланган мамлакатлар тажрибаси	263
Турсунов Ш.Х., Искандаров А.М. Теоретические аспекты финансов домашних хозяйств	266
Убайдуллаев Т., Иброгимов Ш. Ишлаб чиқариш корхонасини бошқариш жараёнининг сифат менежменти тизими ва тамойиллари асосида такомиллаштириш	269
Утемуратов Р.Б. Ахборот технологияларини жорий этишда иқтисодий самарадорликни баҳолаш масалалари	272
Файзиёва Н.Ш. Корхоналар иқтисодиётини ўрганишнинг зарурияти	276
Файзиёва Н.Ш. Корхоналар фаолиятни самарали ташкил этиш	279
Файзиёва Ш.Ш. Минтақалар ривожланишида эркин иқтисодий ҳудудларнинг ўрни ва хориж тажрибалари	281
Ҳасанова Ю.М. Ўзбекистон Республикасида хорижий инвестицияларни жалб этишнинг аҳамияти	285
Худойкулов Ҳ.А. Инвестиция фаоллигини оширишда банкларнинг роли	288
Шавқиев Э. Миллий иқтисодиётни саноатлаштиришга доир айрим масалалар	291
Шарипов К., Маткаримова И.А. Ялпи ички маҳсулотни ишлаб чиқариш ва харажатлар усуллари бўйича ҳисоблашни эконометрик моделлаштириш	295
Шеров А.Б. Олий таълим муассасаларини молиялаштиришда давлат бюджети маблағларининг тутган ўрни	301

	and resources for the audits.	with the bank's risk profile.	
	The steps and processes followed to conduct the audits.	May be outdated or not comprehensive enough.	Regularly review and update the audit procedures to ensure comprehensiveness.

Source: Developed by the author

A well-structured audit plan and comprehensive audit procedures are essential for the success of internal audits. Challenges such as inadequate detailing in the audit plan and outdated audit procedures can compromise the effectiveness of the audits. Solutions such as ensuring thoroughness and alignment of the audit plan with the bank's risk profile, as well as regularly updating the audit procedures, are vital for addressing these challenges.

Recommendations. To further enhance the effectiveness of internal audits in commercial banks, particularly in the context of Uzbekistan, the following extended recommendations are proposed:

1. **Strengthening Governance Structures:** Commercial banks should focus on strengthening their governance structures to ensure that internal audits are conducted in an independent and unbiased manner. This includes establishing clear reporting lines and ensuring that the internal audit department has direct access to the board of directors or audit committee.

2. **Enhancing Risk Assessment Processes:** Banks should invest in enhancing their risk assessment processes to ensure that all potential risks are identified and adequately addressed. This involves regularly updating risk assessment methodologies and tools to reflect changes in the external environment and the bank's operations.

3. **Investing in Technology:** The adoption of advanced technology can significantly improve the efficiency and effectiveness of internal audits. Banks should consider investing in audit software and other technological tools that facilitate data analysis, risk assessment, and reporting.

4. **Fostering a Culture of Continuous Improvement:** There should be a focus on fostering a culture of continuous improvement within the internal audit function. This involves regularly reviewing and updating audit processes, methodologies, and practices to ensure that they remain relevant and effective.

Conclusion. The organization of internal audits involves various components, including the audit committee, internal audit department, audit plan, and audit procedures. Each of these components plays a crucial role in ensuring the effectiveness of the internal audit function. However, challenges such as lack of independence, inadequate training and expertise, and resource constraints can hinder the audit process.

By implementing these recommendations, commercial banks in Uzbekistan can enhance the effectiveness of their internal audit functions, contributing to the stability and integrity of the banking sector and, by extension, the broader economy. Internal audits are not just a regulatory requirement; they are a critical tool for risk management, governance, and continuous improvement. As such, they should be given the attention and resources they deserve to ensure that they can effectively fulfill their role.

REFERENCES:

1. Mwai, R., Wabala, S., & Ogada, K. (2023). Role of ICT Risk Management on Insider Fraud Prevention in Commercial Banks in Nairobi County. DOI: 10.47604/ijts.2135.
2. Oromidinov, M. (2023). Directions for Improving Internal Audit in Commercial Banks. DOI: 10.47390/scp1342v3i8y2023n10.
3. Vincent John, E., & Mutembei, C. (2023). Effect of Internal Audit on Financial Performance of Commercial Banks Listed in Nairobi Securities Exchange, in Nairobi County, Kenya. DOI: 10.9734/ajeba/2023/v23i161026.

UO'K 33

KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI VA UNDA
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA FOYDALANISH

N.H. Quliev, dots., Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimiz tijorat banklarida korporativ boshqaruv jarayoni, tijorat banklarining kredit talabining tashuvchisi sifatidagi faoliyati, tijorat banklari faoliyatiga blokcheyn texnologiyalarini qo'llash imkoniyatlari, korporativ boshqaruv, kobeydjing kartalari va ularning xususiyatlari, mamlakatimiz tijorat banklarida samarali korporativ boshqaruvni tashkil etish jarayonidagi qator muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, kvazi-davlat, bank-moliya sektori, blokcheyn, aqlli kontraktlar, kredit riski, kobeydjing kartalari, ingliz-amerika modeli, nemis modeli, yapon modeli.

Аннотация. В данной статье рассмотрен процесс корпоративного управления в коммерческих банках нашей страны, деятельность коммерческих банков как носителя кредитного спроса, возможности применения блокчейн-технологий в деятельности коммерческих банков, корпоративное управление, совместная маркировка карт и их особенности, дан ряд проблем в процессе организации эффективного корпоративного управления в коммерческих банках нашей страны и рекомендации по их решению.

Ключевые слова: корпоративное управление, квазигосударство, банковский и финансовый сектор, блокчейн, смарт-контракты, кредитный риск, совместные карты, англо-американская модель, немецкая модель, японская модель.

Abstract. In this article, the process of corporate management in commercial banks of our country, the activity of commercial banks as a carrier of credit demand, the possibilities of applying blockchain technologies to the activities of commercial banks in corporate management, co-badging cards and their characteristics, a number of problems in the process of organizing effective corporate management in commercial banks of our country and opinions about recommendations for solving them are given.

Key words: corporate governance, quasi-state, banking and financial sector, blockchain, smart contracts, credit risk, co-badging cards, Anglo-American model, German model, Japanese model.

Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning asosiy maqsadi bankning bir tomondan universal kredit vositachisi, tadbirkorlik tuzilmasi, ikkinchi tomondan esa kvazidavlat [1] tashkiloti sifatidagi maqsadlari bilan belgilanadi. Shunga ko'ra, bank boshqaruvining maqsadlari iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarga bo'linadi. Har qanday tijorat tashkilotining, shu jumladan tijorat bankining asosiy iqtisodiy maqsadi foydani maksimal darajada oshirishdan iborat, ammo bank boshqaruvi nafaqat daromadlarni ko'paytirish va xarajatlarni kamaytirish, balki sifatni hisobga olgan holda ularni optimallashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Kredit talabining tashuvchisi sifatida tijorat banklari jamg'arish funksiyasini bajaradi va shunga muvofiq bank rahbariyati davlat muassasalari, jamoat tashkilotlari, tadbirkorlik tuzilmalari va aholining vaqtincha bo'sh pul mablag'larini, jalb qilingan yoki jalb qilingan mablag'larni yig'ish va jamg'arish uchun javobgardir. Kredit provayderi sifatida tijorat banklari qayta taqsimlash funksiyasini bajaradi, bunda bank rahbariyati kredit riskini minimallashtirish va qoplash bilan birga o'z qarz oluvchilarning kredit talabini o'z vaqtida va iloji bo'lsa to'liq qondirishni talab qiladi, ya'ni to'liq qoniqishni ta'minlaydi [2].

Ma'lumki, so'nggi uch yilda O'zbekiston hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlar ro'y berdi. Zamonaviy tendentsiyalarga asoslangan bunday islohotlar mamlakatimiz bank-moliya sohasining jadal rivojlanish sur'atlarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. Zero, nafaqat davlat, balki tijorat banklari ham mijozlar uchun ishonchli, samarali va maqbul sherik bo'lish yo'lida chora-tadbirlar ko'rmoqda.

Menejmentning korporativ tamoyillarini bank sohasidada doimiy ravishda qo'llanilishi muhim ahamiyatga ega [3].

Korporativ boshqaruvda blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish tijorat banklari faoliyatiga qator imkoniyatlarni taqdim etadi. Masalan, aksiyadorlarning umumiy yig'ilishini tashkil etish va o'tkazish tizimi modernizatsiya qilinadi. Blokcheyn texnologiyalari yordamida virtual umumiy yig'ilishlarda ovoz berish imkoniyati yaratiladi va blokcheyn muhitida shaffoflik va ishonchni mustahkamlash orqali agentlik muammosini hal qilish uchun yangi yechim taklif etiladi. "Aqlli

kontraktlar” keng joriy etilmoqda. Birgalikda boshqaruvda manfaatdor tomonlarning ishtiroki kuchaytirildi.

Samarali korporativ boshqaruv bankning muvaffaqiyatli faoliyatining muhim shartidir. Barqaror rivojlanishni belgilash, aksiyadorlar, mijozlar va boshqa manfaatdor shaxslarning huquqlarini himoya qilish moliya tashkiloti faolligini oshirish sohasida eng muhim yo‘nalish bo‘lib xizmat qiladi [4].

Tijorat banklari faoliyati turli risklar bilan bog‘liq. Shu sababli korporativ boshqaruv va ichki nazoratga mukammal yondashuv zarur. Ichki nazoratning aniq tizimini yaratish maqsadida bank risklar tavsifini to‘liq va uzluksiz baholashni amalga oshiradi.

Hozirgi vaqtda tijorat banklarida eng yuqori boshqaruv organi aksiyadorlarning umumiy yig‘ilishi, Bank Kengashi va uning mustaqil a‘zolari, Bank Boshqaruvi, shuningdek, Taftish komissiyasi, Boshqaruv huzuridagi 5 ta qo‘mita va shu jumladan bank a‘zolaridan iborat bo‘lib hisoblanadi. Mamlakatimiz tijorat banklarida samarali korporativ boshqaruvni yo‘lga qo‘yish jarayonida bir qator muammolar yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Misol tariqasida quyidagi muammolarni keltirib o‘tmoqchimiz:

1. Tijorat banklari tomonidan mijozlarning ishonchi va sodiqligi haqidagi ma‘lumotlarni to‘plash va tekshirishda qiyinchiliklarning mavjudligi.

Tijorat banklarining mijozlarni tekshirish jarayoni onlayn firibgarlik va moliyaviy terrorizmning kuchayishining oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

2. Tijorat banklarining onlayn platformalari faoliyatida internet tezligining pastligi va shuning uchun mijozlar uchun operatsiyalarni amalga oshirishda muammolar mavjudligi.

Tijorat banklari boshqaruvi so‘nggi o‘n yillikda bank-moliya sohasining e‘tiborini tortdi. Mobil va onlayn bank xizmatlariga talab ortib bormoqda, chunki bankir har daqiqada texnologiyadan xabardor bo‘lishi kerak. Har bir bank operatsiyasidan qulaylik, tezlik va aniqlik kutiladi.

3. Biznes-jarayonlarni boshqarish orqali bank-moliya sohasini o‘zgartirish jarayonida ko‘zda tutilgan muammolar.

Asosiy bank operatsiyalarini optimallashtirish va tartibga solish sezilarli xarajatlar va vaqtni tejash imkonini beradi. Bankni avtomatlashtirish bo‘yicha qaror qabul qilish uchun bank jarayonlari oqimini yaxshiroq tushunish imkonini beradi.

4. Tijorat banklari faoliyatidagi asosiy risklardan biri hisoblangan kredit riskini baholashda kutilayotgan muammolar.

Tijorat banklarida kredit tavakkalchiligini baholash kredit olishdan to‘lashgacha bo‘lgan bir necha muhim bosqichlardan iborat to‘liq jarayondir. Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy banklar tez va samarali kreditlarni qayta ishlash tizimlariga ega bo‘lishi kerak, ular bir nechta platformalarda katta hajmdagi kreditlarni ko‘rib chiqishlari mumkin.

5. Tijorat banklari tizimida mijozlarga qulaylik yaratish maqsadida qo‘shma kartochkalardan foydalanish jarayonida kuzatilayotgan muammolar mavjudligi.

Bunday kartalarga misol qilib, kobeydjing kartalarini kelrish mumkin.

Kobeydjing kartalari deyilganda, ikki yoki undan ortiq to‘lov tizimida birdek amal qiladigan kartalarni tushunamiz. Misol uchun, bugungi kunda UZCARD-MIR yoki HUMO-VISA kabi kobeydjing kartalari mavjud bo‘lib, karta yuzida ikkala to‘lov tizimining logotipi ko‘rsatilgan va bu kartalar O‘zbekiston hududida an‘anaviy UZCARD yoki HUMO to‘lov tizimi doirasida, chet elda esa xalqaro MIR yoki VISA to‘lov tizimlari doirasida amal qiladi. Kartaga bitta, so‘mda ifodalangan hisobvaraqa biriktiriladi. O‘zbekiston hududida mazkur kartalar bilan hisob-kitoblar milliy valyutamizda va mahalliy to‘lov tizimlarida mavjud tartib-qoidalar asosida amalga oshiriladi. Mijoz bu karta bilan chet elga chiqqanda esa, aynan shu kartalar endi xalqaro to‘lov tizimlarining qoidalariga ko‘ra ishlay boshlaydi – to‘lov mijoz borgan mamlakatning mahalliy valyutasida amalga oshiriladi, bu to‘lov summasi avtomatik ravishda konvertatsiya qilinib, mijozning so‘mdagi hisobvarag‘idan yechib olinadi.

Kobeydjing kartalarining bunday afzalligi aynan chet elga boradigan mijozlar uchun qulay. Karta egasi valyutada alohida karta ochib o‘tirmaydi, so‘mda ochilgan kartasidan chet elda ham bimalol foydalanishi mumkin [5].

Savdo va xizmat ko'rsatish sohasida ham to'lov tizimlarining komissiyalari jiddiy farqlanadi. Misol uchun, bugungi kunda mahalliy tadbirkorlik subyekti UZCARD yoki HUMO tizimidagi terminal orqali qabul qilingan to'lovlar bo'yicha hisob-kitoblar uchun 0,2% miqdorida komissiya to'laydi. Endi agar VISA yoki MASTERCARD tizimini olib qaraladigan bo'lsa, unda interchange fee ning o'zi 0,75% dan 1,75% gacha, ya'ni tijorat banki bu to'lovni qoplash uchun savdo korxonasidan 1,75% dan ziyod komissiya olishi kerak. Bugungi kunda VISA xalqaro to'lov tizimi O'zbekiston uchun joriy qilgan maxsus tartibga ko'ra, komissiyaning 1% qismini savdo korxonasi, qolganini esa xorijiy banklar kartasining egasi to'laydi. Nima bo'lganda ham xalqaro to'lov tizimlari o'zi belgilagan komissiyani olmasdan qo'ymaydi.

O'zbekiston hududidagi milliy to'lov tizimlarida esa bu kabi komission to'lovlar mavjud emas, demakki, odatiy UZCARD yoki HUMO kartalariga ko'rsatiladigan xizmatlar kobeydjing kartalariga nisbatan arzonroq bo'ladi [6].

Yuqoridagi muammolardan kelib chiqib, mamlakatimiz bank tizimida korporativ boshqaruv jarayonlarini rivojlantirish bo'yicha qator taklif va tavsiyalar berib o'tmoqchimiz.

Hozirgi vaqtda xalqaro moliya bozorlarida korporativ boshqaruvning uchta asosiy modeli mavjud [7]:

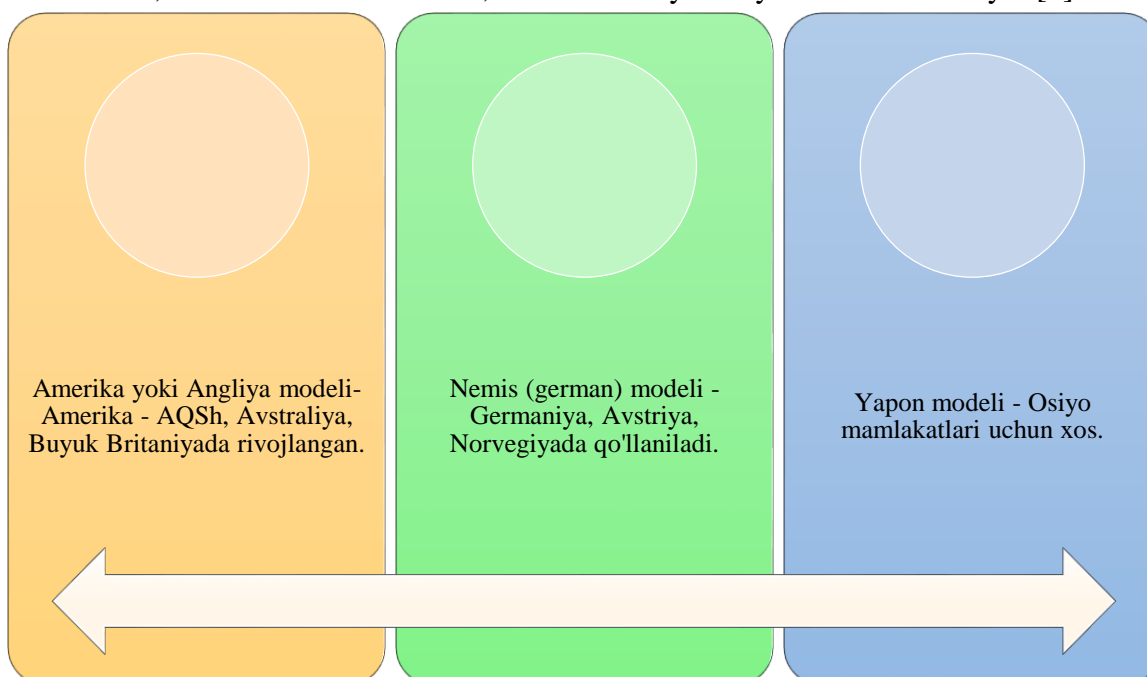
Birinchidan, Angliya-Amerika modeli aksiyadorlar kapitalining tarqalishi bilan tavsiflanadi. Strategiya korxonaning ko'plab aksiyadorlar va investorlar bilan hamkorligini o'z ichiga oladi. Ishtirokchilar bir-biridan mustaqil ishlaydi va alohida ishlaydi. O'zaro aloqa faqat tashkilot menejerlari orqali amalga oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, Angliya-Amerika tizimining afzalliklarini ajratib ko'rsatamiz:

- Korxonalar likvidligining yuqori darajasi
- Birlashish va sotib olishlarning ko'pligi.
- Bank sektorining minimal ishtiroki
- Aksiyadorlar moliyaviy oqimlarni mustaqil ravishda boshqarish imkoni.

Ushbu model aksiyadorlik jamiyatlari va korporatsiyalar uchun joriy etilmoqda. Bunday holda, korxonalar kredit tashkilotlariga bog'liq emas, uchinchi tomon investitsiyalariga muhtoj emas va ishtirokchilarga katta vakolatlar berilgan.

Ushbu tuzilmaning yana bir xususiyati bank sektorining kompaniya faoliyatidagi mustahkam mavqeidir. Aksariyat banklar passiv rol o'ynaydi. Aksiyalar hajmini oshirish amaliyoti mavjud emas. Kredit tashkilotlari korxonalarni amalda nazorat qiladi. Amalda har bir korxonalar muayyan bank bilan doimiy hamkorlik asosida ishlaydi. Bunday munosabatlar afzalliklarga ega - kompaniya barqarorlik va kafolatlarni oladi, lekin ayni paytda bankka naqd pul zaxiralari ustidan nazoratni beradi. Biznes nuqtai nazaridan, bu teskari samara beradi, chunki u aksiyalar aylanmasini cheklaydi [8].



Ikkinchidan, inson resurslarini boshqarish mehnat unumdorligini oshirish, samaradorlik va xodimlarni rag'batlantirish nuqtai nazaridan bank rivojlanish rejalarining strategik muhim elementi hisoblanadi. HR funksiyasini rivojlantirish strategiyasida tavsiflangan o'zgarishlar bankning biznes samaradorligini yanada rivojlantirish va yaxshilash uchun zarurdir. Xarajatlarni kamaytirish va bank faoliyati samaradorligini oshirish maqsadida joriy tashkiliy tuzilma boshqa ko'p tomonlama rivojlanish banklarining ilg'or tajribasiga muvofiq yanada moslashtiriladi. Muayyan kompetensiyalar bo'yicha baholar tizimini joriy etish quyi darajalar uchun belgilangan vakolatlariga ega bo'lgan rahbarlar sonini kamaytirishi va ularning sonini optimallashtirishi mumkin [9].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Квазигосударство#:~:text=quasi%20«как%20бы»%20%2B%20«всеми%20критериями%20\(признаками%2C%20элементами\)»](https://ru.wikipedia.org/wiki/Квазигосударство#:~:text=quasi%20«как%20бы»%20%2B%20«всеми%20критериями%20(признаками%2C%20элементами)»)
2. https://www.rea.ru/ru/org/cathedries/Kafedra-mirovih-finansovih-rinkov-i-finteha/Documents/2.%20ЭОК_ТОБМ_Т1.%20Характеристика%20системы%20БМ.pdf
3. <https://xs.uz/uz/post/korporativ-menezhmentning-tizhorat-banklari-moliyaviy-holatiga-samarali-tasiri-zamonaviy-taraqqiyot-garovi>
4. <https://hamkorbank.uz/uz/about-bank/korporativ-boshqaruv>
5. <https://depozit.uz/news/tolov-tizimlari-sohasida-savollarga-mutaxassisning-javoblari>
6. <https://depozit.uz/news/tolov-tizimlari-sohasida-savollarga-mutaxassisning-javoblari>
7. <https://moscow.mba/journal/modeli-korporativnogo-upravleniya-kakuyu-vybrat-dlya-kompanii>
8. <https://moscow.mba/journal/modeli-korporativnogo-upravleniya-kakuyu-vybrat-dlya-kompanii>
9. <https://ibec.int/upload/uf/ab6/strategiya-razvitiya-na-2021-2025-gg-dlya-publikacii.pdf>

UO'K 33

ISTE'MOLCHILARNING AFZALLIKLARINI TAHLIL QILISHDA MARKETING TADQIQOTLARI VA XIZMATLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

M.A.Rajabova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada iste'molchilarning afzalliklarini tahlil qilishda marketing tadqiqotlari va xizmatlaridan foydalanish samaradorligi, iste'molchi tashkilotlarining afzalliklari, iste'molchilarning xohish-istaklarini o'rganish usullarining o'ziga xos xususiyatlari, respondentlarning sodiqlik darajasini aniqlash va rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: bozor, iqtisodiy tizim, iste'molchi, ishlab chiqaruvchi, ijtimoiy media marketing agentligi, tijorat faoliyati, marketing tadqiqotlari, NPS, xulq-atvor motivlari, dala tadqiqotlari.

Аннотация. В данной статье рассмотрена эффективность использования маркетинговых исследований и услуг при анализе потребительских предпочтений, преимущества потребительских организаций, особенности методов изучения потребительских предпочтений, а также рекомендации по определению и развитию уровня лояльности респондентов.

Ключевые слова: рынок, экономическая система, потребитель, производитель, агентство социального медиа-маркетинга, коммерческая деятельность, маркетинговые исследования, NPS, поведенческие мотивы, полевые исследования.

Abstract. This article examines the effectiveness of using marketing research and services in analyzing consumer preferences, the advantages of consumer organizations, features of methods for studying consumer preferences, as well as recommendations for determining and developing the level of loyalty of respondents.

Key words: market, economic system, consumer, manufacturer, social media marketing agency, commercial activity, marketing research, NPS, behavioral motives, field research.

Bozor iqtisodiy tizimi zamonaviy jamiyat iqtisodiy hayotining asosiy shaklidir. Bozor tushunchasi bozor iqtisodiyoti nazariyasida asosiy tushunchasidir.

Bozor iste'molchiga yo'naltirilgan iqtisodiy tizimdir. Bu oddiy iste'molchining o'zini qanday tutishi, tovarlarning katta assortimentini tanlashda qanday motivlar va qoidalarga amal qilishi, uning bozordagi xatti-harakatlarini tartibga soluvchi qonunlarning mavjudligi va rag'batlantirish usullariga iqtisodiyotning doimiy qiziqishini tushuntiradi. Hozirgi vaqtda iste'molchi va ishlab chiqaruvchi

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№12/2 (109)
2023 й., декабрь**

Ўзбекча матн муҳаррири:	Рўзметов Дилшод
Русча матн муҳаррири:	Ҳасанов Шодлик
Инглизча матн муҳаррири:	Мадаминов Руслан, Ламерс Жон
Мусахҳиҳ:	Ўрозбоев Абдулла
Техник муҳаррир:	Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 06.12.2023
Босишга рухсат этилди: 15.12.2023.
Қоғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 16,3 б.т. Буюртма: № 13-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru



(+998) 97-458-28-18